

1989-ben: a korábbi állami tulajdont igyekezett elosztani az állami költségvetés, a település, a vállalat, mint szervezet, a vállalatvezetés a dolgozók és a külföldi befektetők között. Az Át. miniszteri indoklásából kitűnik, hogy a jogalkotó azt kívánta, hogy a település (akkor még tanács és nem önkormányzat – ezért nem lehet beszélni visszamenően az állami tulajdon sérelméről, hiszen 1989-ben a városi vagy községi tanács még az államszervezet része

volt) mindenképp megkapja a belterületi ingatlan „teljes” értékét. 1990 után viszont a vállalati önállóság megszűntetésre került és az állami tulajdon, az állami privatizációs bevételek fokozása lett az elsődleges érdek. Ezt tükrözte az 1992-es törvénymódosítás. De e módosítás hatálya létezéséig eltelt időszakra a bíróságoknak az 1989-es törvényt kell alkalmazniuk.

Wellmann György

BANK-, BIZTOSÍTÁSI ÉS ÉRTÉKPAPÍRJOG

Az utalvány

Az utalvány jogintézményének alapvető szabályai hatályos polgári jogunkban nem találhatók meg. Ennek ellenére a Forgalomban elterjedt jogintézményt valamennyi polgári jogi tankönyv tárgyalja, főként a harmadik személy javára szóló szerződéshez (Ptk. 233. §) kapcsolódóan. Az utalvány által kielégíthető gazdasági cél elérése érdekében több jogszabály is használja az utalvány intézményét (postautalvány, kárpótlási utalvány, étkezési utalvány, vagy a HTO-utalvány stb.).

A magánjogi utalvánnyal analóg jogintézmény hatályos jogunkban a kereskedelmi utalvány, melyet az 1875. évi XXXVII. törvény (Kt.) még hatályban levő 291. és kk. §§-i tárgyalnak. Az alábbiakban a magánjogi utalványt a jogirodalom, és az 1928-as magánjogi törvényjavaslat (Mtj.) ma is korszerű szabályai (1697. és kk. §§), a kereskedelmi utalványt pedig hatályos forrásai alapján mutatjuk be.

1. Az utalvány fogalma

Az utalvány olyan okirat, mely az utalványost arra jogosítja, hogy az utalványozó számlájára egy harmadik személytől (utalványozottól) származó szolgáltatást saját nevében átvegyen. Az utalvány tehát három alanyú kötelem, szereplői az utalványozó, az utalványozott és az utalványos, akinek részére a fizetést teljesíteni kell. Az utalvány tárgya főként pénz, értékpapír, vagy más helyettesíthető ingó dolog. Gyakori formája a *hitellevel*, mellyel az utalványozó bank felhatalmazza az utalványost, hogy más utalványozottnál (pénzintézetnél) pénzt vegyen fel meghatározott összeg erejéig. Az utalvány jogi természetét tekintve *kétszeres felhatalmazás*. Felhatalmazza az utalványozottat, hogy az utalványosnak szolgáltatson és a szolgáltatást az utalványozó számlájára írja; felhatalmazza az utalványost, hogy a szolgáltatást átvegye.

2. Az utalványból eredő jogviszonyok

Az utalvány gazdasági célja, hogy az utalványozó és az utalványozott közti jogviszony (fizetési ügylet) egy olyan személy bevonásával teljesüljön, aki az utalványozónak adósa. Így két tartozást lehet egyetlen fizetéssel kiegyenlíteni.

Az utalványozó és az utalványos közti viszonyt *valutaviszonynak*, az utalványozó és az utalványozott között fenálló jogviszonyt *fedezeti viszony* nevezük. Az utalványozott fizetésével általában egyszerre szűnik meg a valutaviszonyból és a fedezeti viszonyból eredő tartozás. A valutaviszony arról tájékoztat, miért került sor az utalvá-

nyozásra (causa solvendi). A valutaviszony az utalvány kiállításával nem teljesül, csak az utalványos teljesítése által. Az utalványozás nem fizetés, csak fizetés helyetti adás. A fedezeti viszony értelme abban áll, hogy az utalványozott csak akkor teljesíti az utalványt, ha ezért az utalványozótól ellenszolgáltatást kap. Legáltalánosabb eset, ha tartozik az utalványozónak. Ilyen tartozás hiányában is elképzelhető utalvány, ekkor azonban az utalványozott és az utalványozó között elszámolási viszony keletkezik.

Az utalvány joghatása attól függ, hogy az utalványozott az utalványt elfogadta, vagy nem.

a) Az utalványozott az utalványozást elfogadni nem köteles, még akkor sem, ha a szolgáltatással éppen tartozik az utalványozónak. Tehát maga az utalvány az utalványozottat nem kötelezi, az csak az utalványozó egyoldalú jogügylete, kettős felhatalmazása. Előfordulhat, hogy az utalványozott az utalványozóval fennálló valamely jogviszonynál fogva köteles az utalványt elfogadni. Például úgy kötelezte magát szolgáltatásra, hogy az utalványozónak joga van kijelölni azt a személyt, akinek kezéhez teljesítenie kell.

b) Ha az utalványozott az utalványt elfogadta, az utalványos a szolgáltatás teljesítését az utalványozás jogalapjától függetlenül követelheti. Az utalvány tehát elvont kötelem. Az utalványozott csak olyan kifogásokkal élhet, melyek az elfogadás érvényességére vonatkoznak, magán az utalványon vagy az elfogadáson alapulnak, vagy az utalványozottat közvetlenül az utalványossal szemben illetik meg.

3. Az utalvány átruházása

Az utalványos az utalványt másra átruházhatja, hacsak ezt az utalványozó ki nem zárta. A kizárás az utalványossal szemben csak akkor hatályos, ha az utalványból kitűnik, vagy az utalványozó az utalványost arról az elfogadás, vagy a teljesítés előtt értesítette. Az átruházáshoz annak írásba foglalása és az utalvány átadása szükséges. Az utalványozó az elfogadott utalvány megszerzőjével szemben nem hozhatja fel azokat a kifogásokat, melyek az utalványoshoz való viszonyából erednek. Az utalvány átruházására egyebekben az engedmény szabályait kell alkalmazni.

4. A kereskedelmi utalvány

A kereskedelmi utalvány szabályait a Kt. 291–298. §-ai tartalmazzák. Kereskedelmi utalványok a *kereskedők által kibocsátott vagy elfogadott, rendeletre szóló írásbeli*

utalványok. A kereskedelmi utalvány tárgyai pénzen kívül értékpapírok és más helyettesíthető dolgok is lehetnek, s érvényességükhöz nem szükséges a kötelezettség jogcímének meghatározása, vagy az érték elismerése.

Az *utalványozott* a rá intézett kereskedelmi utalvány elfogadása által az *utalványos*, illetőleg ennek jogutóda iránt arra kötelezi magát, hogy az utalványban foglalt meghagyást teljesíti. Az elfogadás akkor érvényes, ha az utalványozott nevét vagy cégnevét az utalvány előlapjára vezeti. Az utalvány sem az *utalványozó*, sem az utalványos, sem az utalványozott halálával nem szűnik meg, feltéve, hogy ennek ellenkezőjét magán az utalványon nem kötötték ki. A pénzfizetés, illetve a helyettesíthető dolgok vagy értékpapírok szállítása iránt visszteher kikötése nélkül kiállított utalványok és kötelező jegyek, ha rendeletre szólnak, forgatmánnyal is átruházhatók. A forgatmány (hátirat) akkor is érvényes, ha a forgató pusztán nevét vagy cégnevét vezeti az okirat hátlapjára (üres hátirat). Hasonló módon ruházhatók át a tengeri hajóselismervények, a fuvarozók nemzetközi fuvarozásban használatos rakjegyei, továbbá a hajókölcsönlevelek és a biztosítási kötvények, amennyiben rendeletre szólóan lettek kiállítva. Az adós csak olyan kifogásokkal élhet, melyek magán az okiraton vagy a közte s az okirat birtokosa közt fennálló jogviszonyon alapulnak.

A *forgatmány* útján átruházható papíroknál a forgatmá-

nyos birtokosi minőségét a hátiratok összefüggő és egész hozzá vezető láncolata által köteles igazolni. A törölt hátiratokat a birtokosi minőség elbírálásakor nem léteznek kell tekinteni. A fizető a hátiratok valódiságát nem köteles vizsgálni. A váltótörvénynek a fizetés végetti bemutatásra, a fizetésre, az óvásra, az előzők értesítésére, a fizetési visszkeresetre, az elévülésre s a megsemmisítésre vonatkozó rendelkezéseit a kereskedelmi utalványokra is alkalmazni kell.

A kereskedelmi és a magánjogi utalvány közötti legfontosabb különbség tehát az utalványozó és az utalványos közti viszonyban van, mert amíg a magánjogi utalványnál az utalványozásból az utalványozó és az utalványozott között nem keletkezik kötelmi viszony, addig a kereskedelmi utalványnál magából az utalványból származik kötelelem az utalványozó és az utalványos között; az utalványos valamint jogutódai visszkereseti joggal élhetnek az utalványozó ellen, ha az utalványozott nem fizet.

A kereskedelmi utalvány nagy hasonlósága ellenére is *különbözik a váltótól*. Előbbinek pl. nincsenek perjogi kedvezményei, kellei nincsenek olyan szigorúan megállapítva, mint a váltónál, a váltó tárgya csak meghatározott pénzösszeg fizetése lehet, az utalványban jogcím is szerepelhet, míg a váltó csak absztrakt lehet stb.

Szécényi László

ADÓ-, VÁM- ÉS DEVIZAJOG

Az új devizatorvény és a gazdasági tevékenység

1995 decemberében fogadta el az Országgyűlés a devizáról szóló 1995. évi XCV. törvényt (Dtv.). Szintén megjelent a devizáról szóló törvény végrehajtásáról rendelkező 161/1995. (XII. 26.) Korm. rendelet (Dvhr.). Az új devizatorvény pénzügyi végrehajtásával is összefüggésben adták ki a 15/1995. (PK 18.) MNB rendelkezést.

A Dtv. – továbbá a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény, továbbá a vámjogról, a vámeljárásról, valamint a vámigazgatásról szóló 1995. évi C. törvény – elfogadásával az Országgyűlés befejezte – legalábbis a pénzügyi szektort illetően – a piacgazdaságra jellemző törvények megalkotását. Azok a törvények, amelyeknek a megtárgyalására előreláthatóan az Országgyűlés 1996-ban kerít sort, azaz az új hitelintézeti törvény és az új értékpapírtörvény, véleményünk szerint már a piacgazdaságra jellemző törvények második generációját jelentik.

1993 decemberében a Magyar Köztársaság benyújtotta csatlakozási kérelmét a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezethez (OECD). Az OECD a legfejlettebb ipari országok szervezete, jelenleg – a közelmúltban felvett Csehországgal együtt – 26 tagja van.

Az OECD-hez történő csatlakozásunknak – egyebek között – feltétele, hogy elfogadjuk e szervezet két pénzügyi magatartási kódexét, az egyik az ún. folyó fizetési műveletekről szól („Code of Liberalisation of Current Invisible Operations”), a másik az ún. tőkeműveletekről („Code of Liberalisation of Capital Movements”). (Megjegyezzük, hogy Magyarország – még nem tagként – elfogadta az

OECD-nek a hazai, külföldi részvétellel működő társaságok ún. nemzeti elbánásának elvéről szóló instrumentumát.)

Az említett két pénzügyi magatartási kódex elfogadása lényegében azt jelenti, hogy az adott ország az e kódexekben megjelölt jogcímenek vállalja a hazai valutának külföldi pénznemre történő átváltását és külföldre történő átutalását, igaz, hogy meghatározott kérdések tekintetében fenntartásokat jelenthet be, azaz a továbbiakban is alkalmazhat devizakorlátozásokat, de nyilvánvalóan van e devizakorlátozásoknak egy olyan mennyiségi és minőségi átlaga, amelyet elérő államot az OECD, illetőleg tagállamai nem nyilvánítják olyannak, amely érett a csatlakozásra.

Az OECD folyó fizetési műveleti kódexének elfogadásához viszont az is előfeltétel, hogy az adott ország nemzeti valutáját a Nemzetközi Valutaalap – Alapokmányának VIII. cikke értelmében – a folyó fizetési műveletek körében konvertibilisnek fogadja el. Megjegyezzük, hogy a két nemzetközi szervezet közül az OECD által támasztott követelmények a szigorúbbak a folyó fizetési műveleti konvertibilitás körében.

Az új devizatorvény alkalmassá teszi a magyar törvényes fizetőeszközt, a forintot arra, hogy mind a Nemzetközi Valutaalap, mind az OECD olyan fokban konvertibilisnek tekintse, mint amelyet dokumentumai előírnak. Erre vonatkozóan a Nemzetközi Valutaalap 1996. január elején már nyilatkozatot is tett. Reményeink szerint 1996 folyamán az OECD tagjaivá válhatunk.

Ha a Dtv.-t általánosságban kívánjuk jellemezni, azt